№ 57 Մարտի 28 (Ապրիլի 9) 1881 Մարտի 28 (Ապրիլի 9) № 57

ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գին 10 բուբլի. Կես տարվա 6 բուբլի. Ուսանողներ համար 5 ռուբլի.

Թերթը դուրս է գալիս ամեն կիրակի առավոտյան։ Խմբագրատան հասցեն՝ Тифлисъ. Редакція «Мшака».

Խմբագրատունը բաց է առավոտյան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տոն օրերից)

Ձեռագրերը չեն տպագրվում և չեն վերադարձվում։

Հոդվածներ, լուրերի համար գնում են իրագրանվեր չորսի 2 կոպեկ։

ՐՈՎԱՆԴԱԿԱՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Ախալքալաքից։ Նամակ Խոյայից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Փաստաբանական տեսություն։ Ազատության օրէնքը Ռուսաստանում։ Ռուսաստանի լուրեր։—ԹԱՒՈՒ ԼՈՒՐԵՐ։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Ցիշատակարանների նշանակությունը։

ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

Մարտի 18-ին

Մեր քահանաները, առհասարակ, կարծես իրանց պարտք են համարում քարոզներ խոսել միմիայն մեծ պասի կիրակի երեկոներին, իսկ տարվա մնացած ժամանակ իրանց ազատ են կարծում իրանց հոգին բարոյական խրատներ տալուց։ Այդ մինչև նրանք պարապում են միայն մկրտությամբ, պսակադրությամբ և թաղումներով, իսկ ժողովրդը ինչ է անում, բարոյականությամբ որ ապրվանի է հասած,—դա նրանց հոգը չէ։ Մեր Ախալքալաքը ունի այժմ 9 քահանա, որանցից 7 ծխատէր և 2 անծուխ։ Այս քահանաներից երկուսը երկրորդ մանկուքիւն մտած լինելով, ոչինչ սպասել չենք կարող նրանցից։ Իսկ մնացածներից ուշադրություն արժանի են հետևյալները։

Ի. ատ. քահանայ Բարսեղեանց, որ լինելով Ախալքալաքի և Ծալկայի հոգևոր վիճակի գործակատար, իր պաշտոնական նշանակությամբ բաւական օգուտներ է տալիս մեր երկրամասի գաղթականներին։ Վերջին ժամանակներս նրա խնդիրքով վեհ. Հայրապետը բարեհաճել է յանձնացնել իրաքանչիւր տարի 1000 բուբլի մեր երկրամասի ուսումնարաններին կարգաց։ Ասլան և այլ եկեղեցական գիւղերի արդիւնքներից, այնպէս որ այդ գումարով մեր ուսումնարանները կարելի է համարել ապահովված։ Երկրորդն է Ս. քահանայ Լազարեանց, որ իր բժշկական մասնաւոր հմտությամբ ամենի ժամանակ պատրաստ է նեղելոներին օգնելու և դրանով ամբողջ Ախալքալաքի գաւառի հասարակությանն ակն է դարձել։ Երրորդն է Ս. քահանա, Դեմիրճիոգլանց, մի ուսումնական և աչքառոյժ երիտասարդ, մեր երիտասարդությանն պարապմունքներ, մեր յայտնի քարոզիչ, թատրական գործում աշխատող, միշտ գրականությամբ պարապող։ Զը նայելով որ քաղաքիս մի քանի ազանները նրան հայածում են, բայց նա իր ուսանողը չէ կորցնում։ Նա ամսա 15-ին մի գեղեցիկ քարոզ ասաց գերեզմանոցների մասին, համեմատելով Եւրոպական գերեզմանոցները մեր երկրի հետ։ Եւրոպացիները, ասաց քարոզիչը, իրանց գերեզմանատները պահում են ոչ թէ մեռածներ շատ մաքուր, բայց և զարդարում են ծառերով, այլ և այլ տունկերով և ծաղիկներով, այնպէս որ Եւրոպայում, մանաւանդ Գերմանիայում, գերեզմանոցը կատարեալ պարտէզ է, դրախտ է։ Իսկ մեր գերեզմանոցները կարծես տգրանոցներ լինեն, որտեղ մենք քաղաքի ամենայն տեսակ անմաքրությունները ենք լցնում, չը նայելով որ մեզանից իրաքանչիւրի սիրելին այնտեղ է պառկած։ Այդ անմաքրությունը առաջն առնելու համար, երիտասարդ քահանան առաջարկեց պարապապետ գերեզմանոցները։ Այդ առաջարկությունը ուրախությամբ ընդունվեցաւ հասարակությունից և շատերը իրանց նուէրներով գիմում են քահանային։

Վերջապէս շարքերդ քահանան Ց. Քաջազնունի է, որից հասարակությունը շատ ապասելիքներ ունէր, քանի որ նա դեռ քահանայ չէր, բայց մեր յոյսերը մնացին ապարդիւն։

Այժմ մի երկու խօսք մեր կլուբների և զանվիխանների մասին։ Այդ հիմնարկությունները միայն մի նպատակ ունեն, տարածել ժողովրդի մէջ ոչ գեղի թգիմախաղը։ Ով որ անգամ չէ կլուբի, շատ անգամ թուղթ խաղալ չը գիտէ, բայց հէնց որ գրվում է կլուբի անդամ, ասիրվում սովորում է թգիմախաղը։

Բացի քաղաքային կլուբից և մանր մանր զանվիխանաներից, կան այնպիսի տեղեր, որտեղ այլ և այլ անուններ են կրում, ինչպէս օրինակ «Верхній клубъ» կամ «картежная контора» որտեղ թէ քարտեզախաղ, թէ գիւղացիական սիկիրդն ապրվում, բարելուռնան աշտարակին սկսել, ուր մարդիկ—տխառներ—անվերջ թեամբ ու մեծարգությամբ ասասուածների հետ են ուզեցել մրցել, երկիրը երկնի հետ են ուզեցել միախառնել, հակայագործ աշտարակի բարձրն կամեցել են գիւաշունչ մրցիկների և հեղեղների խուլ մանչիւնը իրենց ոտի տակին լսել։ Այդպանդեն են հնչել հայիրը, վսեմափառ Մասիսի հանդէպ կանգ են առել, աչքերը մինչև երկինք են վերուցել իւր ամպածոր գագաթը տեսնելու համար. լեռան խորհրդաւոր անհագությունը լցել է նրանց սիրտը պաշտելի երկիւղիւ։ Նորից են վերուցել աչքերը, և այդ անգամ մի անուշկապոյտ երկնքի տակ սսկնչոյլ լուսով փառավում պսպղում է Արարատի ձիւնափայլ գլուխը. լուսաթաղ ոսկեգոծ լեռը զմայլեցուցել է նրա սիրտը, հարբեցուցել։ Եւ այդտեղ է սկսել հայոց դիւցազնական վիպերգությունը, այդտեղ է սկսել նոցա քնարերգությունը։ Այնտեղէն Անանասյ պաշտօնը, այնտեղէն Ասողկան երգությունը։ Եւ այդ ազգը իւր գլուխն ունէր Հայկ, ապա Արամ, ապա Տիգրան իւր վանագնով։ Ով ուզում է խմաստ ծախել, թող ասէ թէ այդ դիւցազունք ատապելի ծնունդ են. իսկ ինձ թող թողէ սրտի պատկել Հայի հանճարն ու խանդը, որանք խմաստով բնշնորոշ վկաներ են հիսել։ Հայկ՝ ազատության դիւցազն և ազդապետ, Արամ հայկասեռակ և հայրենեաց պաշտպան, Տիգրան Հայկասեռանման և հայրենեաց շինող։ Ուրեմն ազատություն, հայրենիք, անվերապատաս աշխարհակործան ամբոխամաքերների առջև։ Մենք ասում ենք Լանգությունն և Ինչատակարան։ Դեղեցիկ և գիւցազնական սիկիրդն ազգությունն, բարելուռնան աշտարակին սկսել, ուր մարդիկ—տխառներ—անվերջ թեամբ ու մեծարգությամբ ասասուածների հետ են ուզեցել մրցել, երկիրը երկնի հետ են ուզեցել միախառնել, հակայագործ աշտարակի բարձրն կամեցել են գիւաշունչ մրցիկների և հեղեղների խուլ մանչիւնը իրենց ոտի տակին լսել։ Այդպանդեն են հնչել հայիրը, վսեմափառ Մասիսի հանդէպ կանգ են առել, աչքերը մինչև երկինք են վերուցել իւր ամպածոր գագաթը տեսնելու համար. լեռան խորհրդաւոր անհագությունը լցել է նրանց սիրտը պաշտելի երկիւղիւ։ Նորից են վերուցել աչքերը, և այդ անգամ մի անուշկապոյտ երկնքի տակ սսկնչոյլ լուսով փառավում պսպղում է Արարատի ձիւնափայլ գլուխը. լեռան թաղ ոսկեգոծ լեռը զմայլեցուցել է նրա սիրտը, հարբեցուցել։ Եւ այդտեղ է սկսել հայոց դիւցազնական վիպերգությունը, այդտեղ է սկսել նոցա քնարերգությունը։ Այնտեղէն Անանասյ պաշտօնը, այնտեղէն Ասողկան երգությունը։ Եւ այդ ազգը իւր գլուխն ունէր Հայկ, ապա Արամ, ապա Տիգրան իւր վանագնով։ Ով ուզում է խմաստ ծախել, թող ասէ թէ այդ դիւցազունք ատապելի ծնունդ են. իսկ ինձ թող թողէ սրտի պատկել Հայի հանճարն ու խանդը, որանք խմաստով բնշնորոշ վկաներ են հիսել։ Հայկ՝ ազատության դիւցազն և ազդապետ, Արամ հայկասեռակ և հայրենեաց պաշտպան, Տիգրան Հայկասեռանման և հայրենեաց շինող։ Ուրեմն ազատություն, հայրենիք,

զարտյին կլուբի անդամները և թէ զանազան հարստահարող ազանները չը բաւականանալով քաղաքային կլուբի մէջ թգիմախաղով, ամբողջ գիշերներ են անցնում ամենայն զուարճանքով թուղթ խաղալով և մրատքանքներն կատարելով ոչ նոր կոզոպանչով։

Ինչ ազազայ կարող է խոստանալ այն հասարակությունը, որի հարուստ և անուանի շրջանից ելած մինչև ստորին դասը իրանց ամբողջ կեանքը նուիրում են թգիմախաղին։ Եթէ մի ուսարական այցելելու լինի մեր քաղաքը, չը գիտեմ ինչ զարմանք պիտի կալցի մեր վրա։ Նա մեր տեղը կտեսնի, իսկ մենք ամաչելու ընդունակությունը կորցրած ենք արդէն։

* * *

ՆԱՄԱԿ ԹՄԻԼԻՍԻՑ

Թիֆլիս, մարտի 10-ին

Մենք ճանաչում ենք մի պարոնի, որը հինգ տարի շարունակ ասնիվելով աչքերի հիւանդությունից, որի մէկ աչքը ապիտակ թաղանթով էր ծածկված, իսկ մյուսը կորմատես էր, փոքրիկ էր շատ տեսակ գեղեր. թէ Թիֆլիսի և թէ զանազան բժիշկների, բայց բոլորը անցել էին ուռեագուս, և մինչև անգամ ֆլեսակաբ։ Որպէս զի ընթերցողը լաւ համոզվի մեր այս ասածների վրա, մենք ուելորդ չենք համարում յիշել տասնեակ Թիֆլիսի այն բժիշկների անունները, որոնց գեղերը ընդունված է յիշեալ պարոնը։ Նրանք են՝ Բլյումբերգ, Բլյոքէն, Մայրինին, Թամամշեան և վերջը Բէլյա, բայց և ոչ մէկը արդեանից չէր կարողացել օգնել նրան։ Վերջապէս յիշեալ պարոնը ստացաւ կատարեալ առողջություն մէկ պարսիկ—բժիշկից։

Մենք ինքներս պատիւ ունեցանք նորերումս ծանոթանալու սոյն բժշկի հետ, և ինչպէս ինքը հաստատում էր, նա եղել է երբեմն ուսանող Կայիրէի (Եգիպտոսում) հեմարանում, մանամասնությունք այդ ամենարարար մասին ուսումնասիրում, որտեղ նա ստանալով ուսումնասիրել է արաբական գրականությունը, և չը նայելով, որ մանամասական կրոնը արգելում է բժշկ. և աշխարհաշինություն։ Այդ կրոնքով սկսել են մեր նախնիք իրենց կեանքը. այդ երբորդությունն են գտնում մեր նախնիք իրենց արիւնով։ Փառասիրություն ստանալ այդպիսի մի կրոն, ուր բացում քաջեր եղել են քահանայապետ, արդարև ազգիւրն է այսքան հազարամեայ կեանքի։ Արիել հոգը, սիրել անձնիշխանությունը, սիրել ընկերշինությունը, այդ է կեանքի նպատակը, այդ է բոլոր կեանքը։ Հաւատալ հոգի կարօտով, հաւատալ անձնիշխանության կարօտով, հաւատալ ընկերշինության կարօտով, այդ է եղել հայի հաւատը իւր գոյության բազդի օրերում, այդ է եղել գրականը մի լուսագոյն բազդի տակ վերածնուելու համար, այդ է եղել այնքան տառապանքների մէջ նրա չուզնալ անմահ պահող զօրությունը։ Իւր նախնիք մի տաճար էին կանգնել և դարերի շրջանում իրենց թրով նոյնը պաշտպանել և իրենց արիւնով նոյնը օծել. ինքը այդ տաճարին հաստատեալ երկրպագու է մնացել. և կարծանուելէն վերջն էլ իւր սրտի խորքում է անկարծան պահել նրա յիշատակը և այնտեղ է երկրպագել իւր նախնեաց աստուածներին։

Ո՛վ Իսրայէլ, դու ես ամեն բան կորուսիր. Եբուսալէմը, Սոլոմոնի Եբուսալէմը, երկրի երեսէն ոչնչացած է. բայց մի գիրք կայ՝ ուր քու գաղտնարանքդ ու մարգարէներդ են խոսել Սինայի հանգէպ. Յորդանանի ափանց վրա, բաբելոնեան ուռիների տակ. դու ունիս այդ գիրքը. այդ տիեզերական գործած գանձը, և դու ապրում ես, թէև գրքիդ պէս ինքդ էլ՝ հայրենիքիդ դուրս՝ տիեզերքում ցրուած ես։

Եթէ հայի ականջները անգամ չլսում են իւր քաջերի ուանդությունը, աչքերն էլ տեսնում են նրանց մեծագործությունը։ Նայեցէք միայն այս Անին։ Նայէ, ով ժողովուրդ. սիրտդ կը բարձրանայ, հոգիդ կազնանայ, արժէքդ կը մեծանայ, և կը տեսնես որ արհամարհելու մարդ չես. թէ թզուկ էիր քեզ կարծում, տես որ հսկայ ես. գէթ հսկայի սրդիս։ Նայէ այսուհետև, այս կոխարդական ոգի մէջ, այս հրաշագործ ազգակիների մէջով։ Փարան Փիւրբանեանը քեզ Անին է գոյց տալիս։ Ինչ տեսարան պարիսպներ, երկկարդ բարձրաբերձ պատեր, մեծագործ՝ արուեստակերտ աշտարակներ, բոլորը սրբատաշ՝ կարծես թրաշուած. նայէ հանգէպդ այդ տաճարը, զարմանք և վեհություն նշան. նայէ ուշադրությամբ պատի մէջ հիւսուած խաչը—ճարտարագործը չարելու ժամանակ քարերի հետ խաղացել է,—այդ խաչի զօրությամբ (ասենք, այն) նաև մինչև այսօրս հասել ենք։ Մի մտանար քանել պատերի երեսի փոքրիկ ծակերը. թշնամաց նետերի տեղատանքն են. ինչ անշնչան վէրքեր, լուի խաղաղաքներ. հաւատա որ եթէ համայն դժոխք մեր դէմ արձակուած չը լինէր—մէկ կողմէն արաբը, մյուսէն յոյնը, երրորդէն թաթարը, չորրորդէն լեռների տատանները—այդ մեծամարմին և ահեղ պատերը իրենց շինարարներին նպատակին լիապէս ծառայած կը լինէին։ Նայէ այս անկիւնէն, արեւմուտքէն դէպ արեւելք, նայէ՛ դրսէն՝ նայէ՛ ներսէն, տես այդ տաղանը, այդ երկայն շղթան, այդ պատերի ու աշտարակների կարգավանը. ոգը աչքիդ առջև՝ հետաքրքրությունն մէջ՝ ծանոթ ու ծանոթ խաղում է, գնում է. պատերը երթալով հեռանում, բարականում, ցածանում, իջնում ու կորչում են Ախուրեանի ձորի

քաջերի ուանդությունը, աչքերն էլ տեսնում են նրանց մեծագործությունը։ Նայեցէք միայն այս Անին։ Նայէ, ով ժողովուրդ. սիրտդ կը բարձրանայ, հոգիդ կազնանայ, արժէքդ կը մեծանայ, և կը տեսնես որ արհամարհելու մարդ չես. թէ թզուկ էիր քեզ կարծում, տես որ հսկայ ես. գէթ հսկայի սրդիս։ Նայէ այսուհետև, այս կոխարդական ոգի մէջ, այս հրաշագործ ազգակիների մէջով։ Փարան Փիւրբանեանը քեզ Անին է գոյց տալիս։ Ինչ տեսարան պարիսպներ, երկկարդ բարձրաբերձ պատեր, մեծագործ՝ արուեստակերտ աշտարակներ, բոլորը սրբատաշ՝ կարծես թրաշուած. նայէ հանգէպդ այդ տաճարը, զարմանք և վեհություն նշան. նայէ ուշադրությամբ պատի մէջ հիւսուած խաչը—ճարտարագործը չարելու ժամանակ քարերի հետ խաղացել է,—այդ խաչի զօրությամբ (ասենք, այն) նաև մինչև այսօրս հասել ենք։ Մի մտանար քանել պատերի երեսի փոքրիկ ծակերը. թշնամաց նետերի տեղատանքն են. ինչ անշնչան վէրքեր, լուի խաղաղաքներ. հաւատա որ եթէ համայն դժոխք մեր դէմ արձակուած չը լինէր—մէկ կողմէն արաբը, մյուսէն յոյնը, երրորդէն թաթարը, չորրորդէն լեռների տատանները—այդ մեծամարմին և ահեղ պատերը իրենց շինարարներին նպատակին լիապէս ծառայած կը լինէին։ Նայէ այս անկիւնէն, արեւմուտքէն դէպ արեւելք, նայէ՛ դրսէն՝ նայէ՛ ներսէն, տես այդ տաղանը, այդ երկայն շղթան, այդ պատերի ու աշտարակների կարգավանը. ոգը աչքիդ առջև՝ հետաքրքրությունն մէջ՝ ծանոթ ու ծանոթ խաղում է, գնում է. պատերը երթալով հեռանում, բարականում, ցածանում, իջնում ու կորչում են Ախուրեանի ձորի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ա Ն Ի

—

—Ընդ հազար դար սահել անցել են մեր գլխէն. ժամանակը հեղեղների նման հանդիպել, և դարձեալ մեր չունչն ապառել. մեր յաստուկ տրեան բազանիքների մէջ մեզ լոգացուցել են մեր թշնամիք, բայց և այնպէս կարողացել ենք այնքան տրիւն պահել մեր երակների մէջ՝ որ անցած գնացած բարբարոսների ճակատն սեռությունն դրոշմը գնենք և յաջորդող մարդասէր ու քաղաքակիրթ սերունդների առջև մեր թափած արիւնովը պարծենանք։ Ուզեցել են մեզ մեռցնել, ապրել ենք. ուզեցել են նուաստացնել, ազնուացել ենք. բովերի մէջ են դրել խանձելու և ըստ պառելու համար, իրրև ասկի զտուել ենք։ Մեզ յաղթողների և ստի տակ առնողների վրա դատարանական ենք կարդացել։ իսկ եթէ մեզ յաղթողը նաև մեզ հետ երկար ապրող է եղել, մենք միշտ իւր առջևն ենք ելնելել՝ թէ կռուի դաշտում թրով, թէ խաղաղության գրկում խելքով,—

Ուրա խոսքեր չեն, այլ իր են եղել. թերահաւատները թող ուսելի հուզ մատչեն իրենց ազգի յիշատակարանները ուշիուշով քննելու։

Ի՞նչն է կարողացել վեր պահել մի փոքր ազգ այնքան բազմաղիմի փոթանքների մէջ, այնքան

քաղել, փոքրավրդական և գիւղական հասարակ դեղերը, փոխանակ ուսումնասիրելու և ուսելի օգտաւէտ դարձնելու, բոլորովին ոտնակոխ են անում նրանց, մինչդեռ յայտնի է, որ բժշկական ամենաբարձր գիտութիւնը ուսումնասիրում է և յարգում է այսպիսի հասարակ դեղեր, որոնցից շատ անգամ օգուտ է քաղում և անում է այնպիսի գիւտեր, որոնք չեն լսվել համալսարանի ամբիոնից։ «Ինքնանց ոչ կարեն մեռանել, և այլոց, որք մեռանեն, ոչ թոյլ տան նոցա»։

Կառնոս

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտի 1-ի եզեռնագործութեան տեղի վրա պէտք է կառուցվի մի եկեղեցի, որի շինութեան համար ամրոցի Թուատառանում խոշոր նուիրատուութիւններն են հաւաքվում։ Իսկ այն մշտական կամուրջի վրա, որ պիտի շինվի Նէվա գետի վրա, բերդի մօտ գիտաւորութիւն կայ մի արձան կանգնեցնել հանգուցեալ Կայսրի յիշատակին։

—

«Русскій Курьеръ» լրագրին Ս. Պետերբուրգից հեռագրում են, որ սենատը վճռեց որ երդման կարգը Լենատանի գատարաններում պէտք է կատարվի առաջ և լենական լեզուներով։

—

«Моск. Вѣд.» լրագրին հաղորդում են Ս. Պետերբուրգից որ պաշտօնական մինիստրութիւնը վերցրած կը լինի և նրա տեղը կազմակերպված կը լինի պաշտօնական վարչութիւնը։ Մի և նոյն ժամանակ այդ մինիստրութեան վրա ծախվող 17 միլիոն ռուբլու տեղ, կը ծախվի այսուհետև միայն 7 միլիոն լուրլ։

—

Ս. Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են որ կառավարութիւնը առաջարկել է մայրաքաղաքի մօտ Մարսեան ասված գաշտում գտնվող բոլոր բալագանների տէրերին հանել իրանց բալագանները, որովհետև մինչև յունիս ամիսը խորին սուգի պատճառով ոչինչ զուարճութիւն չը պիտի թոյլ տրվի Ս. Պետերբուրգի մէջ։

—

Գ. բժիշկ Նաւասարդեանց խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը։ «Բարեգործական Ընկերութեան յարգոյ հիմնադիրը հրաւիրվում են Արժբունու թատրոն կիրակի, մարտի 29-ին, ժամի 12-ին, Ընկերութեան կանոնագրութեան ծրագիրը ստորագրելու համար։»

—

Աէրբայջանից մեզ հաղորդում են որ Ղարսի նահանգից եկածները պատմում են որ անյայտ և վարակիչ հիւանդութիւնը այդ նահանգում սաստկանում է օրից օր։ «Լաւ կը լիներ, գրում է մեզ մեր թղթակիցը, որ կառավարութեան հրամանով շուտով ուղարկվեին բժիշկներ Ղարսի նահանգը, իմանալու համար թէ յայտնված հիւանդութիւնը՝ ցաւերի մեջ ասեակին է պատահանում և այնուհետև լրագիրների մէջ կամ առանձին բրոշիւրներով բժշկական և առողջապահական միջոցներ և խրատներ տարածվեին, որպէս զի ժողովուրդը իմանայ թէ ինչպէս իրան պահի և պաշտպանվի յայտնված ցաւից դէմ։»

—

Մեզ գրում են Աէրբայջանից հետեւեալը։ «Վերջին չորս թիւներում մօտ 150 տուն մաղանններ և գուխտորներ անցան մեր քաղաքից դէպի Ղարսի նահանգը, որի կիսաւեր գիւղերում նրանք պէտք է բնակվեն։ Այդ գաղթականներից, ինչպէս լսեցի, մօտ 100 տուն Ջոլֆայում պէտք է գեռեցվեն։»

—

Մի թիֆլիսեցի պարոն հաղորդում է մեզ որ մի պարոն մի տարի է արդէն, որ հանգանակել է մի գումար ի նպաստ մի չքաւոր ընտանիքի, որ պէտք է իր հայրենիքը վերադառնար, բայց փողը իր մօտ է պահում մինչև այժմ։

—

Ախալքալաքից մեզ գրում են։ «Այստեղ մի խումբ երիտասարդների մի քանի տարի է արդէն, որ շաբաթակ, իրանց անձնական գործերը թողած, բարեգործական նպատակով թատրոնական ներկայացումներ են տալիս։ Բայց այսպան տարվայ միջոցում մի օրիորդ կամ մի տիկին չը տեսանք մեր բեմի վրա, չը նայելով որ արդէն 8 թէ 10 տարի է որ ունենք օրիորդական ուսումնարան, որից գուրս եկած օրիորդները գուրկ պէտք է լինեն նախապաշարմունքից։ Ինչ ճաշակ կունենայ թատրոնական պիէսա, որտեղ կանանց դերերը կատարում են այր մարդիկ։ Մենք մեր յոյսը դնում ենք մեր օրիորդական դպրոցի վարժուհի տիկին Ս. Ղարայշանեանցի վրա, որ տեղիս հայ կանանցից ամենահասկացողը և զարգացածը լինելով, կարող է, եթէ ուզենայ, ներգործել մեր մի քանի կանանց կամ օրիորդների վրա, համոզելով նրանց, որ մասնակցեն մեր թատրոնական ներկայացումներին մեր երիտասարդների հետ միասին։»

—

«Порядокъ» լրագիրը հաղորդում է որ թագաւորապանութեան մէջ մեղադրված Սոֆիա Պերովսկու պաշտպան, նրա ընտրութեամբ լինելու է երդուեալ հաւատարմատար Կնդրին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

„Journal de St.-Petersbourg" լրագիրը հաղորդում է, որ այժմ քաղաքական աշխարհը գրաղված է ապատատրանի իրաւունքի հարցով, որ տալիս են արևմտեան պետութիւնները, մանաւանդ Շվէյցարիան, բոլոր երկիրների քաղաքական գաղթականներին և յանցաւորներին։ Լրագիրը ասում է հետեւեալը։ Մարդասէրների մի խումբ կայ, որ բացարձակ յայտնում է իր ապատնութիւնների մասին և այժմ գիտաւորութիւն կայ զարել այդ խումբը։ Անհարելի է բացատել այդ խումբի գոյութիւնը, որովհետև նա բացարձակ գործում է և չէ ծածկում իր նախկին գործողութիւնները և ապագայ գիտաւորութիւնները։

Այդ հարցով այժմ գրաղված են եւրոպական բոլոր լրագիրները և մի քանի կառավարութիւններ նշանաւոր կարգադրութիւններ են անում նիհիլիստների դէմ, որպէս զի նրանք պատասխանատու չը լինեն որ և է անցքի համար։

Ինչպէս հաղորդեց հեռագիրը, Ռումինիան նորերում իրան թագաւորութիւն յայտնեց։ Ոգջունելով այդ քայլը, վերոյիշեալ լրագիրը յիշեցնում է, որ Ռումինիան պէտք է աշխատի գործունեայ և օգտակար անդամ լինել այն մեծ ընտանիքի, որ անուանվում է միապետական Եւրոպա։ Նա պէտք է բոլոր միջոցներ գործ դնի, որպէս զի երկիրը ապատատանական չը դառնայ այն միջազգային խումբի, որ սպառնում է գահերին և ժողովուրդների բարօրութեանը։ Զանազան լրագիրների թղթակիցները գովում են Ռումինիայի ներքին այժմեան կազմակերպութիւնը։ Ռումինիայի բնակիչների բոլոր դասակարգերը ազատ կեանք են վարում և գոհ են իրանց վիճակից։

Ֆրանսիական կառավարութիւնը հանրապետական այժմեան մեծամասնութեան մէջ անմիաբանութիւն չը սերմանելու նպատակով գիջում արաւ Գամբետային և յայտնեց, որ ընտրողական վերանորոգութեան հարցի առիթով նա չէզոք կը մնայ։ Չը նայելով այդ համաձայնութեանը, նա այնպէս յայտնվեցաւ, որից պարզ երևում է, թէ կառավարութիւնը չէ համակրում ընտրողական վերանորոգութեան գործին։ Ցայտնի է, որ Դրեվֆի և Գամբետայի ընտրողական հարցի առիթով չը կարողացան համաձայնութիւն կայացնել։ Այժմ Դրեվֆի օրգան „Paix" և Գամբետայի „Republique Française" լրագիրները բանախօսեցին սկսել։ Առաջին լրագիրը պաշտպանում է ընտրողական այժմեան ձևը, իսկ երկրորդը խօսում է յոգուտ նոր ձևի։

Անգլիական կալուածատէրերը, որանք իրլանդացիների շափ ցանկանում են կալուածական օրէնքների վերաքննութիւնը, մասամբ բաւականութիւն ստացան, որովհետև նորերում համայնքների ժողովին առաջարկվեցաւ կալուածական մի օրինագիծ, որ ընդունվեցաւ ձայների նշանաւոր մեծամասնութեամբ։ Այդ նոր օրէնքի համեմատ երկրագործները իրանց ֆերմաները թողնելու ժամանակ վարձատրութիւն են ստանում իրանց անտեսական բարելաւութիւնների համար։ Իրրև գործնական մարդիկ, անգլիական կալուածատէրերը լաւ հասկանում են, որ այդպիսի օրէնքը կը զրգռէ երկրագործներին բարեաղել իրանց վարձած կալուածների անտեսութիւնը։

«Polit. Corres.» լրագրին Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ օտար պետութիւնների դեսպանները, առանց թիւրքաց հաւատարմատարների մասնակցութեան, մի ինքնուրոյն առաջարկութիւն են պատրաստում յոյն-թիւրքական վէճը լուծելու համար։ Ասում են, որ թիւրք հաւատարմատարները, տեսնելով, թէ իրանց երկու առաջարկութիւնները չեն ընդունվում դեսպաններից, իրանք խնդրել են մի ինքնուրոյն նախագիծ կազմել։

ԱՊՍԱՀԱՐՁԱՆԻ ՕՐԷՆՔԸ ՈՒՆԳԱՐԻԱՅՈՒՄ

—

Այս օրերս ունգարական մինիստրութիւնը պատգամաւորների ժողովին ներկայացրեց մի օրինագիծ քաղաքական ազատութեան մասին։ Մեր ընթերցողների համար հետաքրքիր կը լինի ծանօթանալ այդպիսի մի նախագծի հետ, որը պարունակում է իր մէջ. ինչու այդքան զարմանալի ջանք այդ միլիոնաւոր քարերը սրբատաշ անելու համար, մինչ փոքր ինչ անկոկ ժայռերն էլ կարելի էր իրար հետ մածուցանել մի և նոյն նպատակի համար։ Երևի ուժը վայելչութեան հետ չէն ուզեցել տանել Բագրատունիք, գեղեցկութեան հետ զուգել են։

Մարդ այդ անագին զանգվածը նայում. աչքից զարկածը սխրեցնող՝ բայց հիացնող է. տակաւին մի այլ զգացմունք ուսելի յարձակվում գրաւում է սիրտդ. այս գեղաշիտակ պատի, այն երկնանման գմբէթի, միւս հրաշարուեստ քանդակի առջև կանգնածդ պահին մի գոգորիկ հանայք սուզվում է սրտիդ խորշերի մէջ. թէև աւերակ, բայց մեծութեան ու փառաւորութեան յիշատակներ են այդ կիսափուլ արձանները. ահեղ զօրութիւն, վսեմ բանաստեղծութիւն է այդ քարերի մէջէն զգացուածն ու լսուածը. հարատարգործի մուրճի տակէն յառաջ եկած ներդաշնակութիւնը այդ յաւերժագեղ տիեզերի, վսեմաշուք կամարների, երկնախորան գմբէթների, վեհամարմար սրածայր կամոգիկների հետ և նրանցից բարձր բարձրանում է գեղի յաւիտենականութեան ծոցը, գեղի ստեղծների անմահ ներդաշնակութիւնը. Տես այս մայրը, դա Անուայ կամոգիկէն է. եթէ երեակայութիւնդ այստեղ չը խաղայ, այլ ուր կարող է խաղալ. տես այդ մայր թագուհին իւր պատկառելի գահի վրա, կանգնած է. բոլոր արքունիքն և ազատագունդ ու ժողովուրդ նրա առջև, ներքեւում, ծունր դրած են. իւր հոտակն յաւերժական է, պատմութեան՝ որ ունի վրէն՝ երկնագեղ կապոյտ է և վարագուրում է ամենայն մեղութեամբ լի հրաշատեսիլ անգամները, որոնց մէջ հրապոյր և վեհութիւն իրար հետ շաղկապուած գարանուած կան. գեղակամար յենարների տակ, մեռաքանման արտանների մէջ, այդ ներշանձն կախարդաշէն ծովակների ծոցում, երկնային՝ ասատեղեայ ծիածաններ են խաղում. ճակատը, սուրբ և գոգորիկ խորհուրդների այդ գահը, անմեռ է. ապա վարսակալի տակ հեղիկ ամփոփուած և ձիւնափայլ ազորիշէն ուսերի վրա ծփուն մազերը—կախարդութիւնն արդեօք ստեղծած է մի այլ գիւթաբուեստ ցանց Աէրերը գրաւելու կամ թրթռուն Զմայլքները ըմբռնելու համար—թագուհին պիտի խօսի. իւր վարդագեղեր թիկ շրթունքներէն, մարգարիտների մէջէն հանելով, մի մեղրաժորան ազդիւր է սարսափում. Այդպէս է մայր թագուհին կամոգիկէ. Արդէն խօսում է. լսում ես. մի յաւիտենական ներդաշնակութիւն մրմնջում է սրտիդ ու մտքիդ թելերի մէջ։

Նայէ այս կողմը. սա սուրբ Լուսաւորչի կամոգիկէն է. իսկոյն սիրտդ խլում է քեզանից. կարծես չէիր սպասում այդպիսի մի գեղեցկութիւն տեսնելու. թէ ուզում ես, դա մի երիտասարդ է, ազուամազը ծնօտներին դեռ նոր բուսած. բոլոր անդամներովը դրաւորուած է. ամբակուռ թեթև տարաւորը գլխին՝ արեի ճառագայթների առջև փայլատակում է. մի դիւցազնական շարժումով նայում է գեղի երկին։ Կամ եթէ կուզես, մի երիտասարդ է, դալարագուարճ մարգագետնի մէջ, գովաբար տառուակի տիպին կանգնած, պինդը շընչնչեցնող քամուն տուած, ագին քիչ բարձր, սիրոյ զմայլման մէջ է. Կամ երեակայէ (եթէ վերջապէս այդ է ուզածդ) մի տատանութեամբայ կոյս, որ պարզաջուր լողանալն նոր գուրս եկած, թեները գեղի եռն բարձրացուցած՝ ուզում է նուրբ կատուով ծածկուիլ. ինքն իրան մենակ է կարծում. իւր հրապոյրներն ամենեղ բնութենէն պահելու չի շտապում. չը գիտէ թէ այնտեղ, փլի եռն, մեղքը երկու բաց աչքերով դարան է մտած։

Բայց տեսնում ես դու այս գեղանէն հետ վերամարմարձ հոյակապ վեհակառոյց լայնարոլոր գըմբէթը. արեւելեան մեծ Արամազդին, թէ արեմտեան Զեւսին և Եուպիտերին են երկրպագութիւն արել այդ ահեղաշուք մեհենի մէջ... ոչ. Եհոման յայտնեց. Եհովային է այն տաճարը. քրիստոնէից Աստուածն է այդտեղ պաշտուել, սուրբ Փրկիչ է իր անունը։

Ինչու այդպէս հիացած, ապշած, մի տեսակ սուրբ երկիւղի մէջ, մի տեսակ երկրպագութեան պատրաստականութեամբ, կանգնած արձանացած կաս այդ միջոցաբերդեան քարափի գլխին։ Ո՛հ. խորհրդաւոր ժայռակղզին է տեսածդ. այդտեղի ճարտարագործը—ամենաբուեստ բնութիւնը—իւր շէնքը բարակ օգով քոզել է. եթէ թափանցող աչքեր ունես, կը տեսնես որ այդ դժուարամատոյց ժայռի հիմունքը դժոխքի վրա է դրուած. իսկ լաչական Ախուրեան իւր անդունդների մէջ գըրկած ունի այդ ժայռ գահը երեք կողմից. չորրորդ կողմը մի պատուանդան է երկրի վրա, քաղաքի կողմը։ Այդ կողմն հոգեշէնները արուեստով մուտք են գործել կախարդական կըզգաւ մէջ. այդ բնաչէն սեղան ժայռի վրա երկրպագեցին Աստուած, երկրպագեցին Քրիստոսի. այսօր ուրուականների դագաղն է. մի փոքրիկ այնտեղ վեր ելնել, երբ արեը մայրամուտն է մտնում։

Արդ այդ հրաշալիքների առջև սիրտդ լցվում ուռչում է, ինքդ հոգատ առնում ու բարձրանում ես, օրինաւոր անձնասիրութիւնը կպզարում ու զարթնում է հոգիդ ու մարմինդ, բարդ ազամում ես ազգրներիդ վրա՝ երբ իրրև հայ քեզ նախատոհի յիշատակն է մաքրվել անց կենում, երգվում ես՝ փառքով հայ անունը սրգուդ տանելու, իսկ դու նոյն փառքով գերեզման իջնելու։

Ա՛յ, Հայ, նախնեացդ քաջութեան և ազգասէր առաքինութեան աւանդութիւնները, նրանց մեծագործութեան յիշատակարանները, նաև նրանց քաջած և պատռված առատագանները. Մասիսդ և Արագած և Գրգուռ, և Նիփրատ և Տիգրիս և Արասխ, Արմաւիրն, Արտաշատ և Ամենայորոս լեռներն և իւր քաջերը, այդ բոլորը պատմում են քեզ քու սրտումդ հայութիւնդ ու ազգութիւնդ, գոցանով ես հայ մնացել, գոցանով ես մնալու։ Ուստի անդադար այդ աւանդութիւնները, յարգել և մեծարել յիշատակարանները, սիրել և պաշտել հոգն ու ջուր. աշխատիր ու թափել քրտինքդ. այդ քրտինքէդ նորից կը ծնանին քաջերդ։ Այդ են երգում քեզ Մասիսդ. Հրազդանդ և Գարունդ երգոցները։ Այդ նպատակով քու լուսանկարդ քեզ պարզն Ամին է բերում քու սեղանդից վրա։

Նայեցէ՛ք, ով Հայ, Հայրենեացդ բանները. քանի՞ սեռ Հայրենեացդ յիշատակարանները. սիրէ՛ ազգատիրի ժողովուրդը որ Մասիսի փէշերի տակ է բնակվում, որ Հայու արեամբ է երգվում կարդա՛, քանի՞, սիրէ՛.

Ա. Մ. Ն. Գ.